

Małgorzata Langer

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Wodzisławiu Śląskim

e-mail: gosalanger87@gmail.com**Małgorzata Porzezińska**

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Wodzisławiu Śląskim

e-mail: gosiaporz@gmail.com

Chwyt pisarski i jego ważna funkcja w nauce pisania

https://doi.org/10.25312/kiw.28_mala

Streszczenie: W artykule omówiono etapy rozwoju chwytu. Przedstawiono czynniki warunkujące prawidłowy rozwój motoryki małej, w tym znaczenie koordynacji wzrokowo-ruchowej, napięcia mięśniowego oraz zebranych doświadczeń sensomotorycznych. Zaakcentowano rolę środowiska wychowawczego, aktywności manualnych oraz oddziaływań doskonalących sprawność dłoni w edukacji przedszkolnej.

Słowa kluczowe: motoryka mała, rozwój chwytu pisarskiego, przygotowanie do nauki pisania, terapia ręki

Nota autorska

Małgorzata Langer – studentka pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej w Wyższej Szkole Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie oraz uczestnik studiów edukacji, terapii i wspomagania osób z zaburzeniami w spektrum autyzmu, terapeuta ręki I i II stopnia oraz trener TUS I i II stopnia. Interesuje się pedagogiką ogólną, specjalną oraz pracą z dziećmi z trudnościami edukacyjnymi. W swojej pracy skupia się na rozwijaniu umiejętności grafomotorycznych u dzieci.

Małgorzata Porzezińska – studentka pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej w Wyższej Szkole Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie. Interesuje się pedagogiką specjalną, w szczególności zagadnieniami oscylującymi wokół rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym.

Rozwój chwytu pisarskiego to jeden z kluczowych aspektów rozwoju motoryki dziecka. Prawidłowe kształtowanie tego chwytu jest ważne dla opanowania umiejętności pisania, która zawiera w sobie umiejętności motoryczne, poznawcze oraz percepcyjne. Właśnie współdziałanie struktur układu nerwowego i mięśniowego zapewnia koordynację ruchów dłoni, palców oraz nadgarstka, co umożliwia w przyszłości podjęcie pisania. Dostępna literatura wskazuje na etapowość kształtowania prawidłowego chwytu pisarskiego, co zostanie omówione w poniższej pracy.

Celem artykułu jest przedstawienie wszystkich etapów rozwoju chwytu pisarskiego, opisanie czynników warunkujących jego prawidłowy przebieg oraz wskazanie możliwości wspomagania tego procesu w praktyce edukacyjnej i terapeutycznej.

W języku polskim słowo chwyt oznacza chwytnie czegoś dłonią lub narzędziem. W przypadku nauki pisania odnosi się do umiejętnego posługiwania się narzędziem pisarskim. Rozwój chwytu to długotrwały i skomplikowany proces, który na każdym etapie życia dziecka pozwala mu na osiągnięcie nowych umiejętności mających wpływ na jego samodzielność i poprawę komfortu wykonywanych czynności. Bezwzględnym warunkiem czytelnego, szybkiego oraz prawidłowego pisania jest prawidłowe trzymanie i operowanie narzędziem pisarskim.

W obszarze rozwoju fizycznego wyróżniamy dwa znaczące elementy – motorykę małą oraz motorykę dużą. Należy mieć świadomość, że ich rozwój jest wzajemnie skorelowany, co znaczy, że sprawność jednej warunkuje prawidłowy postęp drugiej.

Pod pojęciem motoryka duża kryje się ogólna sprawność ruchowa człowieka związana głównie z poruszaniem się oraz zachowaniem równowagi. Motoryka mała odpowiada z kolei za wykonywanie ruchów precyzyjnych. Jej rozwój jest procesem długotrwałym i wymagającym intensywnych oddziaływań. Wzrost tych umiejętności daje się zaobserwować u dzieci w wieku przedszkolnym oraz wczesnoszkolnym¹.

Kształtowanie się kośćca u dzieci jest bezpośrednio powiązane z rozwojem umiejętności manualnych, który następuje bardzo dynamicznie już w pierwszych miesiącach życia niemowlęcia. Pierwsze ruchy rąk i próby chwytania pojawiają się u dzieci w okresie prenatalnym, a w okolicach pierwszego roku życia można mówić już o tzw. etapie ruchów prymitywnych. Wraz z końcem trzynastego miesiąca życia dziecko osiąga dojrzałość pronacyjno-supinacyjną z pozycjami pośrednimi, czyli staje się zdolne do wykonywania większości ruchów, jakie może wykonywać w pełni dorosły i sprawny człowiek².

Charakterystyczną cechą ruchów wykonywanych przez niemowlę w pierwszych miesiącach życia jest występowanie odruchów, które poprzedzają ruchy zamierzone. Wynika to z faktu, że dziecko rodzi się z obniżonym napięciem centralnym (okolice tułowia) oraz w proksymalnych częściach ciała (obrzęcz barkowa i biodrowa), a z wy-

¹ K. Skarbek, I. Wrońska, *Diagnoza i wspomaganie rozwoju psychoruchowego dziecka w wieku przedszkolnym*, CEBP 24, Kraków 2023, s. 53.

² H. Szyszkowska, *Materiał szkoleniowy. Terapia ręki* (materiał autorski pani H. Szyszkowskiej prowadzącej kurs terapii ręki).

rażnie podwyższonym napięciem części dystalnych. Dopiero wyrównanie różnic w napięciu pozwoli na wykonanie swobodnych i świadomych ruchów³.

Obserwując dziecko w okresie pierwszych miesięcy życia, można zauważyć, że wykonuje ono ruchy, które wymagają od niego użycia siły, pojawia się wówczas pierwszy rodzaj chwytu, który określany jest jako chwyt cylindryczny. Dziecko trzyma narzędzie pisarskie lub dowolny przedmiot całą dłonią, tak jakby trzymało go „w garści”. Taki chwyt jest dominujący do osiągnięcia mniej więcej trzeciego roku życia. W tym czasie dziecko potrafi stworzyć wieżę składającą się z ośmiu klocków, rysuje pierwsze postacie człokształtne (tzw. etap głowonogów), sprawnie lepi z plasteliny kształt obwarzanka bądź rogalika po dokładnym instruktażu nauczyciela albo rodzica.

Umiejętność chwytu cylindrycznego pozwala dziecku na samodzielne ubieranie się oraz sprawne posługiwanie się łyżką i widelcem oraz picie z kubka⁴.

W tym czasie ważne jest pozwalanie dziecku na samodzielne odkrywanie jego nowych możliwości i dostosowanie tempa zmian do indywidualnych potrzeb. Opiekunowie mają za zadanie zapewnić dziecku jak najbardziej optymalne warunki, sprzyjające dalszemu rozwojowi.

Dużym przełomem w rozwoju dziecka jest opanowanie umiejętności równoważnego siedzenia bez użycia rąk do podparcia. Ta zdolność pozwala je wykorzystać w inny sposób niż tylko stabilizacja postawy. W tym okresie uwidacznia się dominacja jednej ze stron, choć nie jest ona jeszcze stała. Dziecko nadal używa rąk naprzemienne i zaczyna niezależnie używać palców. Sprawnie wskazuje na konkretne przedmioty i potrafi paluszkami przebić np. bańkę mydlaną⁵.

Po ukończeniu trzeciego roku życia dziecko, chwytając przedmioty, kieruje wewnętrzną część dłoni ku dołowi, wykonując pierwszy rodzaj chwytów palcowych, tzw. chwyt grzbietowy. Niestety, chwytane przedmioty w ten sposób nie są trzymane stabilnie i pewnie. W tym wypadku za chwyt odpowiadają nie dość rozwinięte mięśnie zginaczy, które dominują względem mięśni prostujących. Na tym etapie rozwoju dziecko jest nadal nieporadne i wykonuje nieskoordynowane ruchy ciała. Często są one również niekontrolowane. Jako przyczynę takiego zachowania uznaje się słabo rozwiniętą koordynację wzrokowo-ruchową u dzieci w tym wieku. Trudnością dla dziecka w tym czasie jest również łączenie i wykonywanie równocześnie dwóch czynności motorycznych⁶.

³ E. Wieczór, J. Szmalec, *Rozwój grafomotoryki jako istotny aspekt osiągnięcia dojrzałości dziecka do nauki. Diagnostyka i terapia z zastosowaniem autorskiego narzędzia „Kwestionariusz grafomotoryczny”*, „Przegląd Pedagogiczny” 2020, nr 2, s. 190–191.

⁴ K. Skarbek, I. Wrońska, *Diagnoza i wspomaganie rozwoju psychoruchowego dziecka...*, dz. cyt., s. 53–54.

⁵ E. Wieczór, J. Szmalec, *Rozwój grafomotoryki...*, dz. cyt., s. 194.

⁶ I. Stelmasiak, M. Różańska, *Kształtowanie sprawności motorycznych dziecka w wieku przedszkolnym w aspekcie nauki pisania*, „Kultura i Wychowanie” 2021, nr 1(19), s. 87–88.

U dziecka trzy-, czteroletniego można zauważyć jednoznaczną preferencję dominacji jednej z rąk, jednak nadal się ona utrwała i zdarzają się epizody naprzemiennego użycia lub przekładania przedmiotów z ręki do ręki.

Po okresie rysowania w poprzednich latach poziomych linii, kółek oraz szyn pojawiają się na rysunkach krzyżyki oraz obrysowania różnych figur geometrycznych⁷.

Dziecko w tym wieku zaczyna posługiwać się chwytym z wyprostowanymi palcami, który z punktu widzenia dalszej nauki pisania jest niezwykle ważny. Angażuje on kciuk oraz palce od strony promieniowej, czyli proksymalnie, a te trzymają narzędzie pisarskie. Zakres ruchów w stawach międzypaliczkowych jest niewielki – od niewielkiego zgięcia do wyprostu. Kciuk po raz pierwszy staje w opozycji do pozostałych palców, jednak nie daje palcom pełnej stabilizacji, jaka występuje w dojrzałym chwycie pisarskim. Na tym etapie rozwoju w trakcie pracy z narzędziem pisarskim przedramię porusza się razem z nadgarstkiem, a staw barkowy jest ustabilizowany⁸.

Większe zaangażowanie aktywności rąk podczas prac manualnych można zaobserwować między czwartym a piątym rokiem życia. Wyraźnie widoczne staje się wtedy „unieruchomienie” łokcia i ramion. W tym okresie u niektórych dzieci można wyróżnić pojawienie się dojrzałych chwytów pisarskich. Najpopularniejszy jest statyczny chwyt czteropalcowy. Ze względu na to, że narzędzie pisarskie trzymają cztery palce (palec wskazujący, środkowy, serdeczny i kciuk), jest to chwyt dość wygodny dla dzieci mających nieco obniżone napięcie mięśniowe oraz luźną budowę stawów⁹.

Organizm dziecka staje się w pełni gotowy do rozpoczęcia nauki pisania dopiero w momencie ukształtowania się kośćca. Dzieje się to mniej więcej na etapie rozpoczynania nauki wczesnoszkolnej i jest bezpośrednio powiązane z rozwojem psychologicznym, fizjologicznym i motorycznym.

Ręka siedmioletniego dziecka pozostaje nadal słaba i mało wytrzymała, a kości paliczków są chrząstkami przy jednoczesnym skostnieniu kości ramienia i przedramienia¹⁰.

Chwyt pisarski podlega rozwojowi w korelacji z nabywaniem przez dziecko różnorodnych umiejętności. Jest uzależniony od rozwoju motoryki dużej oraz możliwości psychofizycznych dziecka. Każde dziecko rozwija się w swoim tempie, a zmiany rozwojowe następują wskutek wielu czynników zewnętrznych.

Jako czynnik psychologiczny uznaje się umiejętność analizy i syntezy słuchowej, wzrokowej i ruchowej. Oznacza to, że pisanie wymaga od dziecka zdobycia kompetencji umiejętnego przeniesienia na kartkę odpowiednika słyszanej litery w postaci głoski. Ważne jest również, aby potrafiło ono wyobrazić sobie literę oraz wyraz jako

⁷ Tamże, s. 91 (tab. 1).

⁸ K. Piotrowska-Madej, A. Żychowicz, *Smart Hand Model. Diagnoza i terapia ręki u dzieci*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2023, s. 100.

⁹ Tamże, s. 102.

¹⁰ D. Czelakowska, *Metodyka edukacji polonistycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Impuls, Kraków 2022, s. 102.

całość w myślach i przenieść to wyobrażenie na papier. Mechanizm pisania opiera się również na fizjologicznych procesach obejmujących wieloetapowe pobudzenia nerwowe oraz ich koordynację w korze mózgowej i strukturach motorycznych ręki. Ostatnim aspektem wymienianym przez T. Wróbla jest motoryka. Na motoryczność w aspekcie nauki pisania składają się ruchy ramienia i przedramienia, określane jako ruchy większe, oraz ruchy nadgarstka i palców, znane jako ruchy małe. Aspekt motoryczny jest procesem długotrwałym i wymaga spełnienia wielu dodatkowych warunków. Skuteczną naukę pisania można rozpocząć dopiero wtedy, gdy kości przedramienia i ręki ulegną skostnieniu. Początki nauki pisania zależą również od zrozumienia przez dziecko, że fonemy należy zastąpić graficznymi symbolami, które są zbudowane z określonych elementów i kształtów¹¹.

Ręce spełniają w naszym życiu dwie podstawowe funkcje, ruchową i czuciową. Wymiar sensoryczny ręki daje optymalne możliwości wykorzystania chwytu pisarskiego.

Literatura przedmiotu wyróżnia dwie podstawowe klasyfikacje chwytów. Jednej z nich dokonał brytyjski lekarz J.R. Napier. Wyróżnił on dwa rodzaje chwytów. Pierwszy to chwyt precyzyjne. Jego cechą charakterystyczną jest zręczna i zróżnicowana praca poszczególnych palców. Można tu wskazać chwyt opuszkowy oraz szczypcowy. Jako drugą grupę J.R. Napier wymienił chwyt siłowe, które charakteryzują się dużą powierzchnią kontaktu dłoni oraz przedmiotu trzymanego i mnogością wykonywanych sekwencji ruchów. Należą do nich chwyt znane jako cylindryczne, hakowe oraz młotkowe.

Drugą klasyfikację wprowadził niemiecki inżynier G. Schlesinger. Jego zdaniem chwyt można podzielić pod względem sposobu trzymania narzędzia pisarskiego. Rozróżnienie zaproponowane na przełomie XIX i XX wieku jest nadal stosowane w biomechanice, rehabilitacji, robotyce i ergonomii. Przywołany badacz wyróżnił:

- chwyt dwupunktowy – widoczny podczas trzymania kredki,
- chwyt trójpunktowy – charakterystyczny dla trzymania pióra,
- chwyt hakowy – wszystkie palce zostają częściowo zgięte, stosowany podczas trzymania np. wiadra,
- chwyt cylindryczny – dłoń obejmuje przedmiot na całym obwodzie (np. trzymanie młotka, butelki),
- chwyt koncentryczny – palce są rozsunięte podczas obejmowania kuli z kciukiem pozostającym w pozycji,
- chwyt boczny – udział w nim bierze kciuk i strona promieniowa palca wskazującego, używany podczas trzymania np. kartki¹².

¹¹ Tamże, s. 102–103.

¹² E. Grabska, M. Horodecki., K. Gwizdek, J. Soltys, A. Brzęk, *Edukacja i reedukacja funkcji ręki*, Wydawnictwo Śląskiego Uniwersytetu Medycznego, Katowice 2020, s. 97–98.

Poniższa tabela zawiera zestawienie podstawowych chwytów i ich cechy. Została opracowana na podstawie podziału zaproponowanego przez G. Schlesingera oraz J.R. Napiera.

Tab. 1. Zestawienie podstawowych chwytów i ich cechy

Autor, rok	Podstawowe typy chwytów	Opis	Przykłady zastosowania
Schlesinger (1919)	Chwyt cylindryczny	Dłoń obejmuje przedmiot na całym obwodzie	Młotek, butelka
	Chwyt kulisty (sferyczny)	Obejmowanie kulistych/owalnych obiektów	Piłka, gałka drzwi
	Chwyt hakowy	Palce (II–V) zgięte, bez kciuka, tworzą hak	Torba na palcach
	Chwyt boczny (kluczowy)	Między kciukiem a bokiem palca wskazującego	Klucz, karta
	Chwyt trójpalcowy (tripod)	Kciuk + wskazujący + środkowy	Długopis, pędzel
	Chwyt końcowy (szczypcowy, pincer)	Opuszcza kciuka + opuszcza palca (najczęściej wskazującego)	Moneta, igła
Napier (1956)	Chwyt siłowy (power grip)	Przedmiot stabilizowany całą dłonią i palcami, z udziałem kciuka	Trzymanie młotka, wiosła
	Chwyt precyzyjny (precision grip)	Przedmiot stabilizowany opuszkami palców i kciuka, przy ruchomej pozycji palców	Trzymanie ołówka, igły, narzędzi precyzyjnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji znalezionych w różnych źródłach.

Rozwój motoryki małej współlistnieje z rozwojem grafomotoryki. Umiejętności dziecka ewoluują i zmieniają się proporcjonalnie wraz z rozwojem fizycznym. Dobrym materiałem porównawczym do określenia poziomu rozwoju jest analiza rysunku dziecka. Wraz z wiekiem na kartce pojawiają się nowe elementy, które świadczą o wejściu na kolejny poziom umiejętności.

Dziecko kończące trzeci rok życia potrafi narysować trzy figury: krzyż, szyny oraz koło, wzorując się na rysunkach demonstracyjnych. Tworzy wówczas swoje pierwsze bazgroły, co dzieli się na trzy główne etapy. W pierwszym z nich obserwujemy bazgroły bezładne, zawierające przypadkowe zygzaiki, plamy, kleksy bądź skłębione linie, które nie podlegają żadnej kontroli wzrokowej. Kolejnym poziomem są bazgroły kontrolowane, wówczas to powstają linie pionowe i poziome, tworząc koliste oraz spiralne kształty. Wśród tak powstających bazgrołów wyłania się koło, a dziecko zauważa różnice w tworzonych kształtach oraz zaczyna nazywać rysowane figury. U dziecka wykształca się umiejętność spostrzegania układów i powiązań przestrzennych. Pozwala to na płynne przejście do kolejnego etapu rozwoju, w którym znaczenie mają schematy. Rysunki zawierają pierwsze postacie przypominające człowieka, nazywane „głównogami”. Postać ma zazwyczaj okrągłą lub lekko kwadratową głowę z dużą ilością szczegółów typu oczy, usta czy nos. Kończyny to zazwyczaj proste linie. Elementy

rysunku rozmieszczone są zazwyczaj bardzo wysoko lub bardzo nisko, z prawej bądź lewej strony kartki. Dziecko kończące czwarty rok życia zaczyna przedstawiać człowieka jako tzw. głowotułów stojący przodem, tak aby łatwiej było narysować coraz więcej szczegółów jego budowy. Okres rozwoju schematów prowadzi do powstawania rysunków o bogatej tematyce oraz pełnych symboli. Początkowo są to schematy uproszczone, jednak poszczególne elementy rysunku stają się spójne. Człowiek na rysunku nadal ma formę uproszczoną, prymitywną, jednak jego budowa jest prawidłowa, czyli zawiera wszystkie elementy: głowę, nogi, ręce, stopy. Etap schematów uproszczonych to również umiejętność rysowania szlaczków z zachowaniem odpowiedniej kolejności. Dziecko umiejętnie rysuje trójkąt, kwadrat i prostokąt oraz – co ważne – potrafi odwzorować litery drukowane.

Okres schematów trwa najdłużej, ponieważ aż do ukończenia 12 lat, jednak najważniejszy jest czas od około siódmego roku życia, kiedy dziecko, będąc w fazie schematów wzbogaconych, odkrywa korelację pomiędzy kolorami a poszczególnymi przedmiotami. Wyraźnie skupia się na szczegółach swojego rysunku, nie potrafiąc ogarnąć go jako całości. Rysunki są coraz bardziej kolorowe i bogate w formę oraz nowe kształty. Symboliczna linia horyzontu zwraca uwagę dziecka na przestrzenność i wielowymiarowość pracy. Dzięki tej umiejętności samodzielnie odwzorowuje ono litery drukowane, jednocześnie dostrzegając ich położenie w przestrzeni¹³.

Podczas rozważań na temat rozwoju chwytu pisarskiego nie sposób nie wspomnieć o ćwiczeniach sprzyjających temu procesowi. Wśród nich wyróżnia się:

- ćwiczenia usprawniające ruchy ramion i przedramion (tzw. ćwiczenia rozciągające): krążenie wyprostowanymi ramionami do przodu i tyłu, wymachy rękami do przodu i tyłu, kreślenie kształtów w powietrzu i na różnych płaszczyznach, wykonywanie „młynka”, wymachy rąk, ćwiczenia z przyborami oraz zabawy rzutne,
- ćwiczenia rozwijające sprawność dłoni, nadgarstków i palców: stukanie palcami podczas zabaw naśladowczych, zaciskanie dłoni oraz palców, zabawy paluszkowe, gimnastyka palców oraz dłoni, zabawy manipulacyjne z materiałem różnego pochodzenia, zabawy klamerkowe, rysowanie wzorów na płaszczyznach o różnej wielkości i fakturze, lepienie kształtów, nawlekanie, stemplowanie, używanie szczypców, zawijanie, nawijanie, wodzenie palcem po wzorze, darcie i gniecenie gazet, wydzieranie, wyklejanie plasteliną oraz cięcie nożyczkami,
- ćwiczenia graficzne: rysowanie na dużych płaszczyznach, zamalowywanie konturów w różnych rozmiarach, kolorowanie, naśladowanie rysowania (rysowanie równoległe), uzupełnianie obrazka tematycznego o brakujące elementy,

¹³ K. Piotrowska-Madej, A. Żychowicz, *Smart Hand Model...*, dz. cyt., s. 111–112.

obrysowywanie kształtów, kopiowanie, kalkowanie, stosowanie szablonów, uzupełnianie labiryntów czy wykonywanie szlaczków¹⁴.

Jak wynika z powyższych propozycji, ćwiczenia te mogą być wykonywane nie tylko w szkole czy przedszkolu, ale też w warunkach domowych, w niewyzisolowanych sztucznie, naturalnych sytuacjach życia codziennego. Co istotne, podczas tego rodzaju ćwiczeń należy pamiętać o następujących zasadach:

- ćwiczenia rozpoczynamy od ćwiczeń ruchowych w zakresie motoryki dużej, od ruchów rozмахowych ramion do ruchów palców i dłoni,
- ćwiczenia grafomotoryczne winny być rozpoczynane od ćwiczeń w powietrzu i dużych płaszczyzn, a zwieńczeniem tych działań są dopiero prace stolikowe,
- należy dbać o prawidłową pozycję podczas pracy przy stoliku oraz ergonomiczne ustawienie krzesła i biurka: przedramiona powinny być ułożone na blacie, a stopy stabilnie oparte na podłodze,
- należy zwracać uwagę na prawidłowość trzymania narzędzia pisarskiego oraz kierunek pisma (z góry na dół, od lewej do prawej strony)¹⁵.

Jak wskazano w powyższym artykule, rozwój chwytu pisarskiego należy do procesów wieloetapowych, które w finale prowadzą do nabycia umiejętności pisania. Jego rozwój jest nacechowany indywidualnością obserwowalną u poszczególnych jednostek. Wiąże się to z dojrzwaniem biologicznym oraz występowaniem czynników motorycznych, poznawczych i środowiskowych.

Obserwacja, świadome planowanie oddziaływań edukacyjnych i terapeutycznych oraz indywidualizacja postępowania wobec ucznia stają się niezbędne dla wspierania rozwoju dziecka w obrębie motoryki małej. Jej wczesna stymulacja, dostarczanie dziecku doświadczeń manipulacyjnych oraz animowanie zabaw rozwijających precyzję ruchów dłoni i palców w doskonały sposób przeciwdziałają trudnościom grafomotorycznym.

Poprawny chwyt pisarski zapewnia niską męczliwość dłoni, estetykę i właściwe tempo pisania. Doświadczające sukcesów dziecko jest zmotywowane do podejmowania aktywności bazujących na piśmiennictwie.

Na bazie zdobytej wiedzy w toku opracowywania powyższego artykułu można wyłonić następujące rekomendacje dla nauczycieli:

1. Systematyczna obserwacja jest podstawą wczesnej diagnozy – systematyczne monitorowanie sprawności manualnej dziecka pozwala na rozpoznanie ewentualnych nieprawidłowości oraz na dalszą interwencję mającą na celu ich zmniejszenie.
2. Istotnym czynnikiem są ćwiczenia rozwijające motorykę małą – należy zadbać o obecność aktywności angażujących dłoń i palce (np. lepienie z plasteliny, nawlekanie koralików, wycinanie, ugniatanie, zabawy konstrukcyjne).

¹⁴ K. Skarbek, I. Wrońska, *Diagnoza i wspomaganie rozwoju psychoruchowego dziecka...*, dz. cyt., s. 60–62.

¹⁵ Tamże, s. 59–60.

3. Adekwatne wprowadzanie narzędzi pisarskich ma kluczowe znaczenie dla rozwoju chwytu – należy dostosować grubość i kształt narzędzia pisarskiego do wieku dziecka. Niezbędna jest też troska o zachowanie prawidłowej pozycji ciała i ułożenia ręki podczas czynności grafomotorycznych.
4. Nie bez znaczenia pozostaje współpraca środowiska terapeutycznego – nauczyciele oraz terapeuci powinni uczestniczyć w działaniach wspierających rozwój manualny dziecka, uwzględniając indywidualne cechy rozwojowe.
5. Aranżowanie środowiska przyjaznego rozwojowi motorycznemu dziecka umożliwia dzieciom manipulowanie przedmiotami oraz różnego rodzaju materiałami plastycznymi.

Reasumując, systematyczne i świadome działania nauczycieli oraz rodziców zapewniają dziecku opanowanie techniki pisania oraz holistycznie wspierają jego rozwój poznawczy, emocjonalny i społeczny. Umiejętność prawidłowego, a co za tym idzie – czytelnego i estetycznego pisma to cecha niezbędna na każdym etapie życia człowieka, nie tylko podczas edukacji na poziomie podstawowym. Piękne pismo to coś istotnego w przypadku każdego człowieka, ponieważ wypracowany charakter pisma to cecha indywidualna, która wyróżnia daną jednostkę z tłumu. Coś, co na etapie nauki pisania nazywane jest błędem graficznym, w późniejszych latach staje się czymś, co się powszechnie określa charakterem pisma odzwierciedlającym osobowość pisarza.

Bibliografia

- Czelakowska D., *Metodyka edukacji polonistycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2022.
- Grabska E., Horodecki M., Gwizdek K., Sołtys J., Brzęk A., *Edukacja i reedukacja funkcji ręki*, Wydawnictwo Śląskiego Uniwersytetu Medycznego, Katowice 2020.
- Piotrowska-Madej K., Żychowicz A., *Smart Hand Model. Diagnoza i terapia ręki u dzieci*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2023.
- Skarbek K., Wrońska I., *Diagnoza i wspomaganie rozwoju psychoruchowego dziecka w wieku przedszkolnym*, CEBP 24, Kraków 2023.
- Stelmasiak S., Różańska M., *Kształtowanie sprawności motorycznych dziecka w wieku przedszkolnym w aspekcie nauki pisania*, „Kultura i Wychowanie” 2021, nr 1(19), s. 86–107.
- Szyszkowska H., *Materiał szkoleniowy. Terapia ręki*.
- Wieczór E., Szmalec J., *Rozwój grafomotoryki jako istotny aspekt osiągnięcia dojrzałości dziecka do nauki. Diagnoza i terapia z zastosowaniem autorskiego narzędzia „Kwestionariusz grafomotoryczny”*, „Przegląd Pedagogiczny” 2020, nr 2, s. 189–215.

The writing grip and its important function in learning to write

Abstract: This article discusses the stages of grip development. It presents the factors that determine the proper development of fine motor skills, including the importance of visual-motor coordination, muscle tone, and accumulated sensorimotor experiences. The role of the educational environment, manual activities, and interventions aimed at improving hand dexterity in preschool education is emphasized.

Keywords: fine motor skills, development of writing grip, preparation for learning to write, hand therapy

About the Authors

Małgorzata Langer – a student of Preschool and Early Childhood Education at the University of Entrepreneurship and Administration in Lublin, as well as a participant in post-graduate studies in Education, Therapy, and Support for Individuals with Autism Spectrum Disorders. She is a certified Hand Therapy Practitioner (Level I and II) and Social Skills Training Instructor (Level I and II). Her interests include general and special education, as well as working with children experiencing learning difficulties. In her professional practice, she focuses on developing children's graphomotor skills

Małgorzata Porzezińska – a student of Preschool and Early School Education at the University of Entrepreneurship and Administration in Lublin. She is interested in special education, particularly in issues related to the development of preschool-aged children.